

บทที่ 7

วิธีการให้สุขศึกษาในชนบท

ข้อแนะนำสำหรับนักศึกษา

1. นักศึกษาที่มีโอกาสเข้าฟังการบรรยายในชั้นเรียน ควรศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้า เพื่อความเข้าใจที่ดีขึ้นของนักศึกษา
2. ให้นักศึกษาอ่านจุดประสงค์ให้เข้าใจชัดเจนก่อนศึกษาเนื้อหาในบทเรียน
3. ให้นักศึกษาอ่านเนื้อหาในบทเรียนโดยละเอียด
4. ให้นักศึกษาปฏิบัติตามกิจกรรมย่อยที่กำหนดเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจของนักศึกษา
5. ให้นักศึกษาทำกิจกรรมและแบบฝึกหัดท้ายบทในสมุดที่นักศึกษาเตรียมไว้
6. ให้นักศึกษาประเมินความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการศึกษา โดยพิจารณาจากจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมและกิจกรรมท้ายบท
7. นักศึกษาควรศึกษาเพิ่มเติมโดยค้นคว้าจากหนังสืออ้างอิงในหน้าบรรณานุกรม
8. นักศึกษาควรติดต่อบัณฑิตเมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนทั้งหมดแล้วยังไม่เข้าใจ

ขอบข่ายของเนื้อหา

1. ความสำคัญ
2. การสื่อความหมายกับการให้สุขศึกษา
3. การจัดกลุ่มประชาชนในการให้สุขศึกษา
4. ขอบเขตและเนื้อเรื่องสุขศึกษา
5. หลักการสอน
6. สรุป
7. คำถามและกิจกรรมประกอบท้ายบท

จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความสำคัญของวิธีการให้สุขศึกษาในชนบทได้
2. บอกความหมายของการสื่อความหมายได้
3. ระบุองค์ประกอบของกระบวนการสื่อความหมายได้
4. ระบุกลุ่มประชาชนในการให้สุขศึกษาได้
5. บอกขอบเขตและเนื้อเรื่องสุขศึกษาได้
6. อธิบายกลวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ได้

สาระสำคัญของเนื้อหา

1. ความสำคัญ

การให้สุขศึกษากับประชาชนนั้นสามารถให้ได้ในหลายสถานที่ตามโอกาสที่เหมาะสม เช่น ที่บ้านเมื่อเจ้าหน้าที่มีโอกาสไปเยี่ยมบ้าน การแนะนำการสุขาภิบาล การไปเยี่ยมแม่และเด็ก ภายหลังคลอด การไปเยี่ยมเพื่อสืบสวนโรคหรือติดตามผู้ป่วย หรือแม้แต่การไปเพื่อทำความคุ้นเคยกับชาวบ้านก็สามารถให้สุขศึกษาได้

สำหรับการให้สุขศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา อาจทำได้โดยการประสานงานหรือร่วมงานในโครงการสุขภาพของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้น ให้สุขศึกษาในขณะที่เป็นวิทยากรพิเศษในการอบรมครูผู้สอน ให้สุขศึกษาในโอกาสที่มีโรคติดต่อหรือมีโรคระบาดเกิดขึ้น การให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิคุ้มกันโรค การให้ความรู้ก่อนปลูกฝีหรือฉีดวัคซีน หรือการสอนสุขศึกษาแทนครูผู้สอน เป็นต้น

สิ่งสำคัญในการให้สุขศึกษาก็คือ เจ้าหน้าที่ ประชาชน และวัสดุอุปกรณ์ในการให้สุขศึกษา เจ้าหน้าที่ที่เปรียบเสมือนผู้ให้ ประชาชนเป็นผู้รับ และวัสดุอุปกรณ์เป็นสื่อที่จะทำให้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่และประชาชนตรงกัน การให้สุขศึกษากับประชาชนมีเป้าหมายสำคัญก็คือ การทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพที่สุขสมบูรณ์ โดยรู้จักการระวังรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิตและอารมณ์ ตลอดจนการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น งานสุขศึกษาจึงมีเป้าหมายอันแท้จริงอยู่ที่ประชาชนนั่นเอง

2. การสื่อความหมายกับการให้สุขศึกษา¹

สิ่งสำคัญสำหรับการให้สุขศึกษากับประชาชนก็คือ การสื่อความหมาย (Communication) เพราะธรรมชาติมนุษย์นั้นต้องการติดต่อกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การสื่อความหมายระหว่างมนุษย์ด้วยกันจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการที่จะให้ผู้ติดต่อหรือผู้ที่สื่อความหมายด้วย มีความรู้ทางสุขภาพที่ดี มีเจตคติทางสุขภาพที่ดี และมีการปฏิบัติทางสุขภาพที่ดี

¹มานี ชูไทย, วิชาการสุขศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2523), หน้า 35-55.

2.1 ความหมายของการสื่อความหมาย

การสื่อความหมาย คือ ศิลปะของการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ความคิด เจตคติ ความสนใจ จากคนหนึ่งสู่ผู้อื่น การสื่อความหมายจึงเป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดความคิดหรือข่าวสารจากผู้ให้หรือต้นทางไปสู่ผู้รับหรือปลายทาง โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะพฤติกรรมทางสุขภาพ เพราะฉะนั้น ความสามารถในการสื่อความหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยและการดำเนินงานสุขศึกษาในชนบท

2.2 กระบวนการสื่อความหมาย (Communication Process)

วิธีการสื่อความหมายมีองค์ประกอบ 4 ประการ ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า SMCR ดังนี้

2.2.1 *ผู้ส่ง (Sender or Source)* คือ จุดเริ่มของข่าวสาร ผู้ส่งอาจจะเป็นคนคนเดียวหลายคน อาจจะเป็นสถาบันการติดต่อ เช่น หนังสือพิมพ์ โรงพิมพ์ สถานีวิทยุ โทรทัศน์ หรือบุคคลที่พูด เป็นต้น ปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งของการสื่อความหมาย คือ ผู้ส่งมักจะโยนความรับผิดชอบทางด้านความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อความหมายให้เป็นของผู้รับ มากกว่าจะยอมรับว่าเป็นความรับผิดชอบของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ผู้ส่งจะต้องถือว่าความรับผิดชอบดังกล่าวเป็นของผู้ส่งแต่ผู้เดียว และพยายามหาวิธีการที่เหมาะสมปรับปรุงให้ดีขึ้นในการสื่อความหมาย

2.2.2 *ข่าวสาร (Message)* คือ สิ่งซึ่งผู้ส่งถ่ายทอดสู่ผู้รับ ได้แก่ เรื่องราวหรือเนื้อหาสาระต่าง ๆ โดยผู้ส่งจะนำเข้ารหัสหรือตีความหมายแล้วถ่ายทอดความคิดหรือข่าวสารที่ตนยอมรับออกมาเป็นสัญลักษณ์หรือสัญญาณหรือข่าวสารส่งไปยังผู้รับ

2.2.3 *วิธีส่งข่าวหรือช่องทาง (Channel)* คือ ตัวกลางที่ทำให้ข่าวสารนั้นออกมาจากผู้ส่งไปยังผู้รับได้ เช่น เสียง กลิ่น ภาพที่ปรากฏทางจอโทรทัศน์ ตัวหนังสือ หรืออาการโบกมือ เป็นต้น

2.2.4 *ผู้รับ (Receiver)* สิ่งสำคัญที่สุดของกระบวนการสื่อความหมาย คือ ผู้รับหรือการทำให้ผู้รับเข้าใจเมื่อผู้ส่งส่งข่าวสารมา ผู้รับจะแปลรหัสของสัญลักษณ์หรือสัญญาณหรือข่าวสารนั้น แล้วตีความหมายสำหรับตนเอง เพราะฉะนั้น ผู้ส่งจะต้องส่งข่าวสารอย่างมีความหมายที่สุด ในรูปที่ผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้ดู สามารถเข้าใจได้อย่างถูกต้อง เพื่อการป้อนกลับ (Feedback) ที่ดี

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการสื่อความหมาย คือ ทั้งผู้ส่งและผู้รับมีความสนใจเรื่องต่าง ๆ ต่างกัน และสนใจในระดับที่ต่างกันด้วย ความแตกต่างเหล่านี้จะทำให้การรับข่าวสารไม่เป็นไปตามที่ผู้ส่งหวัง จุดมุ่งหมายใหญ่ของการสื่อความหมาย คือ การเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และการปฏิบัติตนของผู้รับ ดังนั้น ความสำเร็จของการสื่อความหมายอยู่ที่การป้อนกลับ (Feedback) ที่ดี หรือการป้อนกลับในทางบวกไม่ใช่ทางลบ เมื่อผู้ส่งพยายามที่จะสื่อความหมายกับผู้ใด จะต้องเตรียมว่าผู้รับนั้นจะรับข่าวสารได้อย่างไร อาจจะทำให้มีการทวนคำพูด ให้สรุป ให้เสนอแนะ หรือพยายามหาวิธีใดวิธีหนึ่งที่จะทำให้รู้ว่าผู้รับเข้าใจข่าวสารนั้นอย่างถูกต้อง ผู้ส่งจะต้องพิจารณาว่าข่าวสารใดเกี่ยวข้องกับประชาชน ควรจะเสนอในรูปใดและจะใช้วิธีใดจึงจะดีที่สุด

2.3 วิธีส่งข่าว (Channel)

วิธีส่งข่าวทั้งแบบที่เป็นพิธีการและไม่เป็นพิธีการ มีดังนี้

2.3.1 สื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) คือ สื่อกลางที่จะถ่ายทอดข่าวสารสู่บุคคลหนึ่ง สอง สาม หรือประชาชนจำนวนมาก ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ ทั้งรายสัปดาห์ รายปักษ์ และรายเดือน เป็นต้น สำหรับวิธีส่งข่าวแบบนี้เป็นการส่งข่าวที่เป็นพิธีการ

2.3.2 สื่อสารด้วยตนเอง (Interpersonal Channel) หมายถึง การให้ข่าวสารแบบพบกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับคนเดียว สองคนหรือมากกว่านั้น สำหรับวิธีส่งข่าวแบบนี้เป็นการส่งข่าวที่ไม่เป็นพิธีการ

2.4 วิธีการสื่อความหมาย

การสื่อความหมายมี 2 วิธีดังนี้ คือ

2.4.1 การสื่อความหมายแบบทางเดียว (One-way Communication) เป็นการสื่อความหมายแบบผู้ส่งเป็นผู้เสนอข่าวสารแต่ฝ่ายเดียวโดยผู้รับไม่มีโอกาสซักถามข้อข้องใจได้ เช่น การบรรยายทางวิทยุหรือโทรทัศน์ การปิดประกาศ เป็นต้น

2.4.2 การสื่อความหมายแบบสองทาง (Two-way Communication) ได้แก่ การสื่อความหมายซึ่งผู้ส่งและผู้รับมีโอกาสซักถามและเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ เช่น การสนทนาโต้ตอบ การอภิปรายปัญหา การประชุมกลุ่ม การบรรยายที่เปิดโอกาสให้ถามเป็นระยะ ๆ เป็นต้น การสื่อความหมายแบบสองทางนี้เป็นวิธีที่ได้ผลกว่าการสื่อความหมายแบบทางเดียว

2.5 วิธีการถ่ายทอด (Method of Transmission)

วิธีการที่สำคัญในการถ่ายทอดข่าวสารของบุคคลมีดังนี้

2.5.1 **ใช้คำพูด (Speech)** การสื่อความหมายโดยใช้คำพูดที่ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยการจัดลำดับความคิดก่อนพูด การใช้เสียงสูงต่ำเหมาะกับจุดสำคัญ ๆ ไม่พูดโดยเอาความคิดเห็นให้เป็นความจริง ไม่ใช้คำพูดที่อาจทำให้เข้าใจผิดได้ มีความยืดหยุ่นพูดซ้ำเมื่อจำเป็น และหยุดพูดเมื่อผู้ฟังเข้าใจแล้ว เป็นต้น

2.5.2 **สื่อความหมายโดยการเขียน (Written Communication)** การสื่อความหมายโดยการเขียน ควรใช้ภาษาสามัญ ไม่ยากมากหรือมีตัวเลขมากมาย ต้องเป็นภาษาสุภาพ และเขียนจากความคิดที่จะถ่ายทอดไปยังผู้อื่นได้อย่างรัดกุมชัดเจน กะทัดรัด ด้วยการเตรียมการอย่างดีทั้งรูปแบบและการสรุป

2.5.3 **สัญญาณ (Sign)** เป็นรูปแบบของการสื่อความหมายที่มองเห็นได้ สัญญาณเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใช้เตือนความจำของบุคคล เพราะบางครั้งบุคคลอาจลืมถ้าไม่มีสัญญาณที่สะดุดตาไว้เตือนความจำ

2.5.4 **การแสดงท่าทาง (Action)** เป็นการสื่อความหมายที่ไม่ใช้คำพูด ซึ่งเราต้องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การโบกมือ ยิ้ม พยักหน้า เป็นต้น

2.5.5 **การเงียบ (Silence)** เป็นรูปของการสื่อความหมายที่ลึกกลับที่สุด การเงียบอาจจะแสดงว่าพอใจหรือไม่พอใจก็ได้ แล้วแต่ลักษณะเฉพาะตัวของผู้แสดง

วิธีการถ่ายทอดดังกล่าวมานี้ บางตำราแบ่งออก 2 แบบ เรียกว่า แบบใช้ภาษาพูด และแบบใช้ภาษาท่าทาง (Verbal and Non-verbal Communication)

2.6 การสื่อความหมายที่มีประสิทธิภาพ (Effective Communication)

ในการที่จะสื่อความหมายให้มีประสิทธิภาพ ควรปฏิบัติดังนี้

2.6.1 วิเคราะห์ผู้ฟังหรือผู้รับ เช่น อาชีพ ภูมิหลัง การศึกษา ประสบการณ์ การสังคม และชีวิตครอบครัว

2.6.2 อธิบายวัตถุประสงค์ของการสื่อความหมายให้ผู้รับเข้าใจ

2.6.3 แยกชนิดของการสื่อความหมายนั้น เช่น เป็นคำสั่ง ขอร้อง อภิปราย รายงาน หรือสัมภาษณ์ ฯลฯ

2.6.4 ตัดสินใจเลือกช่องทางหรือวิธีส่งข่าวที่ดีที่สุดในการสื่อความหมาย ถ้าเนื้อหา ยากและซับซ้อนควรใช้สื่อกลางหลาย ๆ อย่าง เช่น คำพูด แผนผัง และวัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ ช่วย

2.6.5 เนื้อหาต่อเนื่องกัน เข้าใจง่ายและไม่วกวน

2.6.6 บรรยายภาคเป็นมิตร ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เป็นกันเอง และทำให้ผู้รับรู้สึก สะดวกใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยโดยไม่รู้สึกกลัวหรือกินแหนงแคลงใจ

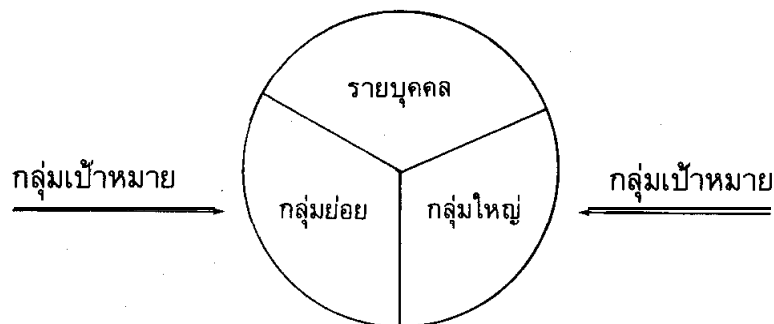
2.6.7 ติดตามผลและพยายามให้เกิดการป้อนกลับที่ดีหรือทางบวก (Positive feedback) มากกว่าการป้อนกลับในทางลบ (Negative feedback)

2.6.8 วิเคราะห์ตัวผู้ส่งเอง โดยผู้ส่งจะต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง นึกถึงข้อผิดพลาด อคติ หรือความลำเอียงของตน จะต้องประเมินผลตามวัตถุประสงค์และจุดเด่นของเรื่องที่วางไว้และ พยายามปรับปรุงให้ดีขึ้น

การสื่อความหมายที่ได้ผลจะต้องมีการยอมรับ (Accept) ซึ่งกันและกันของผู้ส่งและผู้รับ เพราะการยอมรับเป็นจุดยอดของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งจะรักษาความปรารถนา ความมั่นใจและขวัญไว้ได้ ผู้ส่งหรือผู้พูดจะต้องเป็นผู้รับฟังที่ดีด้วย พยายามเข้าใจ ความต้องการและปัญหาของผู้รับแต่ละบุคคล ไม่ถือว่าตนเองดีกว่าผู้อื่น ให้ความสำคัญแก่ทุกคน เท่า ๆ กัน ยกย่องความคิดเห็นของผู้อื่น และข้อสำคัญคือจะต้องมีความจริงใจต่อกัน ผู้รับก็ต้อง ยอมรับผู้ส่งหรือผู้พูด เป็นผู้ฟังที่ดี เพื่อจะได้เกิดการติดตามคำพูดรับเอาข่าวสารที่ถูกต้องและ รู้เรื่องได้ตลอด

3. การจัดกลุ่มประชาชนในการให้สุขศึกษา

การจัดกลุ่มประชาชนในการให้สุขศึกษา จัดได้ตามความเหมาะสมของเนื้อเรื่องที่จะให้ อาจจะเป็นกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ หรือแนะนำกันตัวต่อตัว ซึ่งอาจแบ่งกลุ่มเป้าหมาย (Target group) ได้ดังนี้

3.1 รายบุคคล

การให้สุขศึกษาเป็นรายบุคคลนี้ มีจุดประสงค์เพื่อแนะนำบุคคลที่มีปัญหาพิเศษหรือไม่เหมือนกับผู้อื่น หรือเพื่อให้ตรงกับปัญหาของแต่ละบุคคล การแนะนำตัวต่อตัวให้ผลดีมาก ในสังคมตะวันออก แต่จะต้องคำนึงถึงการที่จะต้องทำให้คุ้มกับเวลาและเงินที่เสียไปด้วย อาจทำได้ ในโอกาสที่ไปเยี่ยมบ้านตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น ในโครงการวางแผนครอบครัว ติดตาม สืบสวนโรค เยี่ยมเยียนทำความคุ้นเคย ตรวจแนะนำสุขภาพ ฯลฯ หรือโอกาสที่ประชาชน มารับบริการที่สถานบริการ เช่น โรงพยาบาล ศูนย์การแพทย์และอนามัย หรือคลินิก เป็นต้น

3.2 กลุ่มย่อย

โดยการจัดกลุ่มประชาชนประมาณ 10–20 คน แบ่งกลุ่มบุคคลที่สนใจปัญหาสุขภาพ ที่คล้าย ๆ กัน เช่น กลุ่มหญิงมีครรภ์ กลุ่มครู กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มนักเรียนวัยรุ่น หรือเฉพาะเพศ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มผู้ปรุงอาหาร กลุ่มผู้ขายอาหาร กลุ่มผู้เสิร์ฟอาหาร กลุ่มตำรวจ กลุ่มผู้นำท้องถิ่น หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น การแนะนำกลุ่มย่อยนี้ ควรจัดบ่อย ๆ เพราะได้ผลคุ้มค่า และกลุ่มสามารถช่วยทำความเข้าใจให้แก่ผู้ที่เข้าใจซ้ำในกลุ่มได้ด้วย

3.3 กลุ่มใหญ่หรือประชาชนทั่ว ๆ ไปจำนวนมาก

เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้เรื่องนั้น ๆ พร้อม ๆ กัน เช่น ในกรณีที่เกิดโรคระบาด สัปดาห์แห่งการทำความสะอาด วันสาธารณสุข หรือเผยแพร่ความรู้ในโอกาสที่ประชาชนมา ชุมนุมกัน เช่น งานรื่นเริง งานประจำปี โดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์ เช่น วิทยุ ใบบลิว เอกสาร หนังสือ-พิมพ์ การจัดนิทรรศการ การถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชนในขณะที่ฉายภาพยนตร์กลางแปลง เป็นต้น

4. ขอบเขตและเนื้อเรื่องสุขศึกษา

เนื้อเรื่องของสุขศึกษาที่จะนำไปสอนหรือแนะนำแก่ประชาชน ควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ สุขภาพ การอยู่ดีมีสุข ซึ่งแบ่งเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

4.1 สุขภาพส่วนบุคคล (Personal Health)

ได้แก่ การป้องกันโรคติดต่อ การสร้างภูมิคุ้มกันโรค การรักษาความสะอาดของ อวัยวะร่างกาย การออกกำลังกาย โภชนาการ หน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และการบำรุง รักษาสุขภาพจิต การสุขภาพที่ฟักอาศัย สวัสดิศึกษา และการแสวงหาการรักษาพยาบาล ที่เหมาะสม เป็นต้น

4.2 สุขภาพชุมชน (Community Health)

ได้แก่ สุขภาพสิ่งแวดล้อม ปัญหาสุขภาพที่จะต้องแก้ไข กิจกรรมใหม่ ๆ ทางด้านสุขภาพซึ่งจะต้องดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น โดยเน้นที่สุขภาพของประชาชนเป็นหลัก

5. หลักการสอน^{1, 2, 3}

5.1 ความหมายของการสอน

การสอน ตามพจนานุกรมของ Good ได้ให้คำอธิบายไว้เป็น 2 นัย คือ

(1) ความหมายอย่างแคบ การสอน หมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

(2) ความหมายอย่างกว้าง การสอน หมายถึง การจัดสถานการณ์ จัดสถานการณ์หรือจัดกิจกรรม (Activities : การกระทำต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์) อันเป็นการวางแผนการที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนดำเนินไปด้วยความสะดวก รวมทั้งการเรียนที่จัดเป็นแบบฉบับต่าง ๆ หรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยไม่มีการจัดรูปร่างอื่น ๆ ด้วย

สรุปได้ว่า การสอนในปัจจุบัน คือ กระบวนการที่ส่งเสริมหรือช่วยให้บุคคลเกิดความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การสอนแบบสมัยใหม่มุ่งจะให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์ 4 ประการ คือ เกิดความคิด ได้แสดงความคิดเห็น รู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

5.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของการสอน

ก่อนที่จะให้สุขศึกษากับประชาชน ควรจะได้พิจารณา วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อการสอน เพื่อจะได้เลือกวิธีการสอนที่เหมาะสม ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตามที่ตั้งใจ สำหรับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ผู้สอนควรพิจารณา เช่น

¹มานี ชูไทย, วิชาสุขภาพศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2523), หน้า 44-52.

²สุมานัน รุ่งเรืองธรรม, กลวิธีการสอน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2526), หน้า 1-158.

³สุรีย์ จันทรโมลี, วิธีการทางสุขภาพศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2527), หน้า 1-250.

(1) การวิเคราะห์ผู้สอน ผู้สอนควรวิเคราะห์ตัวเอง ศึกษาพฤติกรรมของตัวเอง พิจารณาว่าตัวเองมีความรู้ ความสามารถเพียงใด มีประสบการณ์ในเรื่องที่จะให้สุขศึกษามากน้อยเพียงใด คุณลักษณะของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการสอน เช่น ให้ความรู้เกี่ยวกับความสะอาดของร่างกาย แต่ผู้สอนแต่งตัวสกปรก เล็บมียาวดำ สอนให้งดสูบบุหรี่ แต่ผู้สอนสูบบุหรี่จัด ผู้สอนไม่ควรให้คำสอนที่ขัดกับพฤติกรรมของผู้สอน

(2) การวิเคราะห์ผู้เรียน เป็นการศึกษาความแตกต่างพื้นฐานของผู้เรียน ความต้องการ ความสนใจ ปัญหา ประสบการณ์ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สภาพความพร้อมทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ ศึกษากรอบแห่งการอ้างอิงของผู้เรียน (Frame of reference) วิธีการสอน คำนี้ถึงความยืดหยุ่น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน

(3) การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นการพิจารณาเนื้อหาความรู้ที่จะสอนมีความจำเป็น และเหมาะสมกับผู้เรียนหรือไม่ เนื้อหาเหมาะสมกับโอกาส สถานการณ์ เหมาะกับปัญหาการเจ็บป่วย สภาวะสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์เนื้อหาความรู้ทันสมัยหรือไม่ เพราะความรู้ทางด้านการแพทย์จะมีสิ่งใหม่ ๆ เสมอ ให้ความรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ ไม่ควรใช้วิธีการบังคับ หรือยึดเยียดความรู้ให้

(4) การวิเคราะห์สถานการณ์ เป็นการศึกษาสภาพ สถานการณ์ความเป็นจริงของปัญหา สิ่งแวดล้อมเหมาะกับการเรียนรู้หรือไม่ การเรียนรู้เหมาะสมกับโอกาส ฤดูกาล กาลเทศะเพียงใด

(5) การวิเคราะห์จุดมุ่งหมาย เป็นการวิเคราะห์ว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้จะวัดผลอย่างไร ตั้งเกณฑ์การวัดผลไว้ล่วงหน้า เพื่อจะเลือกวิธีการสอนให้ได้เรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

5.3 เกณฑ์การเลือกวิธีการให้สุขศึกษา

วิชาการทางด้านสุขศึกษา เน้นความสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้กับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อจะให้เข้าใจถึงแนวคิดของการมีสุขภาพที่ดี

วิธีการสอนสุขศึกษา ได้นำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ นวัตกรรมการศึกษาใหม่ ๆ สื่อการเรียนการสอน ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการให้สุขศึกษานั้นมีมากมาย บ่อยครั้งที่ผู้สอนไม่ทราบ จะเลือกวิธีการสอนแบบไหนจึงจะเหมาะสม และมักจะมีคำถามเสมอว่า “จะสอนอย่างไรจึงจะเกิดการเรียนรู้”

การพัฒนา ดัดแปลงปรับปรุงวิธีการให้สุศึกษาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง องค์ประกอบที่ควรนำมาวิเคราะห์เพื่อเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสม อาศัยเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

(1) วิธีการสอนแต่ละชนิดที่นำมาใช้ ผู้ใช้จะต้องมีความรู้ในวิธีการนั้น ๆ อย่างดี รู้ถึงจุดมุ่งหมาย เทคนิคการใช้ ข้อดี ข้อเสีย ข้อควรระวัง ไม่ควรตำหนิวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่ง ว่าไม่ดี เพราะเป็นสิ่งแสดงว่าผู้สอนไม่มีความรู้ในการเลือกวิธีการสอน ไม่มีความรู้ในการใช้ วิธีการสอนนั้น ๆ เพราะวิธีการสอนแต่ละชนิดจะมีจุดอ่อนในตัว หรือมีข้อเสีย และมีข้อดี

(2) วิธีการสอนต้องเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้สอนจะต้องรู้จักวิเคราะห์ผู้เรียนคือใคร จะให้ความรู้เรื่องอะไร ทำไมจึงต้องให้ควรเขียนวัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ต้องการให้เกิดผลอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะช่วยเป็นแนวทางในการเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสม กับกลุ่มเป้าหมาย การเลือกวิธีการสอนเหมือนกับการเลือกเสื้อผ้า รองเท้า ควรพิจารณาให้ เหมาะสมกับผู้สวมใส่

(3) เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้เรียน เช่น วิธีการสอนสำหรับราย บุคคล รายกลุ่ม กลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก เช่น ถ้าสอนกลุ่มใหญ่ 400 หรือ 500 คน ถ้าใช้การอภิปราย กลุ่มอาจไม่มีห้องหรือที่ปรึกษาพอ

(4) ควรเลือกวิธีการสอนที่ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ทางตา ได้แก่ การได้เห็น ทางหู ได้แก่ การได้ยิน ทางจมูก ได้แก่ การได้กลิ่น ทางลิ้น ได้แก่ การลิ้มรส การสัมผัส ได้แก่ การจับต้องทางมือ การเรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ทำให้ผู้เรียนเกิดการเข้าใจ จำได้ ประทับใจ สามารถนำไปปฏิบัติตามได้ วิธีการสอนจึงต้องใช้หลายวิธี

(5) การเลือกวิธีการสอนควรคำนึงถึงช่วงเวลาที่มียู่ วิธีการบางอย่างต้องใช้เวลา เตรียมตัวมาก บางวิธีการใช้เวลาเตรียมตัวน้อย เช่น การประชุมกลุ่มย่อย (Buzzgroup) ใช้เวลา น้อย ถ้าการประชุมกลุ่ม (group discussion) ใช้เวลามากกว่า การสอนบางวิธีต้องใช้อุปกรณ์ เครื่องมือที่จะใช้ประกอบการสอนมีมาก ต้องใช้เวลา เช่น การสอนแบบสาธิต

(6) วิธีการสอนแต่ละชนิด ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ต่างกัน เกิดทักษะต่างกัน วิธีการ สอนบางชนิดให้ความรู้อย่างเดียว วิธีการบางชนิดฝึกทักษะ วิธีสอนบางชนิดฝึกความสามารถ การให้ความรู้เรื่องสุขภาพ ควรพิจารณาเลือกวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รู้จักใช้เหตุผล ใช้สติปัญญา การไตร่ตรองให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน เลือกวิธีการสอนที่ ทำให้เกิดแนวคิดหลักทางด้านสุขภาพที่ดี เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสังคมผู้เรียน

(7) ใช้วิธีการสอนที่ยึดผู้เรียนหรือผู้ป่วนเป็นหลัก และใช้วิธีการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เลือกวิธีการสอนสุศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ปฏิบัติตามได้

(8) วิธีการสอนแต่ละชนิดควรคำนึงถึงเวลาที่จะใช้ ถ้าเวลามีจำกัดแต่เลือกใช้วิธีการสอนที่ต้องใช้เวลา ทำให้การสอนไม่ครบกระบวนการต้องเร่งรีบทำให้ไม่ได้ผล เช่น การสอนให้แก่ปัญหาแบบระดมสมอง ซึ่งใช้เวลาสั้น ๆ กับการสอนให้แก่ปัญหาด้วยวิธีการประชุมแบบซินดิเคท นอกจากนี้ วิธีการสอนที่นำมาใช้ต้องคำนึงถึงการประหยัดทางด้านแรงงาน เศรษฐกิจ ความเป็นไปได้ เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ถูกกาลเทศะ วิธีการสอนบางอย่างลงทุนสูง เช่น การใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ได้ผลคุ้มค่า แต่ลงทุนสูง

(9) รู้จักดัดแปลงวิธีการสอนให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน กับสภาพท้องถิ่น สถานการณ์ เหมาะกับปัญหาสาธารณสุขของท้องถิ่น

(10) ในการใช้วิธีการสอนแต่ละชนิดควรคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การใช้แรงจูงใจ การเสริมกำลังใจ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ บรรยากาศ สถานที่ เพื่อช่วยให้วิธีการสอนนั้น ๆ ดำเนินไปด้วยความราบรื่น ประทับใจ ดึงดูดความสนใจ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความพอใจ ส่งเสริมให้สนใจติดตามการศึกษาต่อไป

(11) หลังจากใช้วิธีการสอนแต่ละชนิด ควรจะได้ประเมินผลวิธีการนั้น ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

วิธีการสอนสุศึกษา คือ กระบวนการพลวัต ซึ่งมีความยืดหยุ่น มีพลังที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ วิธีการสอนสุศึกษาปัญหาสุขภาพเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่มีวิธีการใดที่ถือว่าเหมาะสมที่สุด วิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับผู้สอนคนหนึ่งอาจจะไม่เหมาะสมสำหรับผู้สอนอีกคนหนึ่ง วิธีการสอนวิธีหนึ่งอาจจะเหมาะสมในการสอนเรื่องหนึ่ง แต่จะไม่เหมาะสมสำหรับการสอนอีกเรื่องหนึ่ง วิธีการสอนวิธีหนึ่งอาจจะเหมาะสมสำหรับระยะเวลาสอนเวลาหนึ่ง แต่จะไม่ได้ผลถ้าใช้ในการสอนอีกระยะเวลาหนึ่ง

ผู้สอนสุศึกษาจึงเป็นผู้ที่ควรจะได้รับผิดชอบในการที่จะเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับปัญหาและผู้เรียน บางครั้งอาจให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมพิจารณาในการเลือกวิธีการสอน ในการใช้วิธีการสอนใด ๆ ก็ตาม ผู้สอนควรจะได้ถามตัวเองทุกครั้งในเรื่องต่อไปนี้

- (1) วิธีการสอนที่เลือกให้เหมาะสมกับหัวข้อเรื่องที่สอนหรือไม่
- (2) วิธีการสอนที่ใช้ช่วยกระตุ้นส่งเสริมกำลังใจให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพมากน้อยเพียงใด

(3) วิธีการสอนที่นำมาใช้ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาทำให้เกิดการพัฒนาผู้เรียน
มากขึ้นเพียงใด

(4) วิธีการสอนที่นำมาใช้ช่วยให้เรื่องที่สอนน่าสนใจเพียงใด

(5) วิธีการสอนที่นำมาใช้ช่วยให้เกิดพลังกำลังใจแก่ผู้เรียนเพียงใด

(6) วิธีการสอนที่นำมาใช้ช่วยสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมของ
ผู้เรียนหรือไม่

(7) วิธีการสอนที่นำมาใช้ ช่วยให้เกิดการสื่อสารทางไหนบ้าง เช่น ช่วยให้เกิด
แนวคิด ความคิด เหตุผล เกิดปัญหา ความสนุกสนาน

(8) วิธีการที่นำมาสอนเป็นวิธีการที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนหรือไม่

(9) ผู้เรียนมีความพอใจในวิธีการสอนที่นำมาใช้หรือไม่

ดังนั้น การเลือกวิธีการสอนบางครั้งพบว่าไม่ใช่ของง่าย ผู้สอนควรจะให้ความสนใจ
เพราะวิธีการสอนเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการศึกษาซึ่งจะผสมผสานการให้กำลังใจและ
การสื่อสารเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพตามเป้าหมาย

วิธีการสอนสุขศึกษามีความหมายหลายทาง เช่น หมายถึง

– ช่องทางการให้ความรู้ ช่องทางการสื่อสาร

– โครงสร้างการถ่ายทอดความรู้

– วิธีทางที่จะให้ความรู้

– เครื่องมือในการให้การศึกษา

– กลยุทธ์ในการถ่ายทอดความรู้

ลักษณะการให้สุขศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

– การให้สุขศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีพิธีรีตองแบบกันเอง

– การให้สุขศึกษาแบบเป็นทางการ มีพิธีการ มีระเบียบ ระบบ

– การให้สุขศึกษาแบบผสมผสานหรือแบบบูรณาการ

– การให้สุขศึกษาแบบเชื่อมโยง

– การให้สุขศึกษาแบบทางเดียวหรือสองทาง

– การให้สุขศึกษาแบบการศึกษาด้วยตนเอง

– การให้สุขศึกษาแบบให้แก่ปัญหา ให้รู้จักใช้ความคิด

ฯลฯ

ลักษณะการให้ศึกษามีหลายลักษณะ บางครั้งอาจใช้หลาย ๆ วิธีผสมกัน ไม่มีการสอนวิธีไหนที่จะสอนได้ทุกหัวข้อเรื่อง ทุกปัญหา ทุกเวลา ทุกกลุ่มเป้าหมาย วิธีการสอนที่ดีที่สุด ในสถานการณ์หนึ่ง อาจจะไม่เหมาะสมกับอีกสถานการณ์หนึ่ง วิธีการสอนแต่ละวิธี จะให้ผลไม่เหมือนกัน วิธีการสอนที่ดีที่สุดไม่ได้มีวิธีเดียว วิธีการสอนแต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ในการใช้วิธีการสอนแต่ละชนิด ควรจะได้พิจารณาในสิ่งต่อไปนี้

- ลักษณะธรรมชาติของวิธีการสอนที่นำมาใช้
- รากฐาน ปรัชญา แนวคิดหลักของวิธีการสอนแต่ละวิธี รวมทั้งประวัติความเป็นมา
- วัตถุประสงค์ ทฤษฎี หลักการ เทคนิค แต่ละวิธีย่อมแตกต่างกัน
- วิธีดำเนินการ ขั้นตอนในการปฏิบัติ กติกา ข้อห้าม ของแต่ละวิธีการ
- ข้อดี ข้อเสีย ข้อควรระวัง ใช้กับใคร ที่ไหน อย่างไร ทำไม่ เมื่อไร
- เกณฑ์ และวิธีการประเมินผลวิธีการสอนแบบต่าง ๆ

5.4 วิธีการทางสุศึกษา

เป็นที่ยอมรับกันในวงการศึกษาว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ส่วนสำคัญอยู่ที่ วิธีการสอน วิธีการสอนในแต่ละสาขาวิชาซีพจะมีความแตกต่างกันบ้าง วิธีการที่นำมาใช้ในการสอนสุศึกษา แบ่งเป็นหมวดใหญ่ ๆ ได้ 3 หมวด ดังนี้ คือ การให้สุศึกษาแบบรายบุคคล การให้สุศึกษาแบบกลุ่ม การให้สุศึกษาแบบมวลชน

การสอนที่ดีจะต้องสอนเป็นขั้นตอนดังนี้ เช่น สอนจากสิ่งทีง่ายไปสู่อสิ่งทียากและซับซ้อน จากสิ่งทีเป็นรูปธรรมไปสู่อสิ่งทีเป็นนามธรรม โดยเริ่มด้วยการนำเข้าสู่บทเรียน บอกวัตถุประสงค์ของการเรียนเรื่องนั้น ๆ มีกิจกรรมต่าง ๆ ทีจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างขึ้น มีบรรยากาศทีสนับสนุนการเรียนรู้อ ผู้เรียนได้มีการฝึกปฏิบัติทีเหมาะสม มีการประเมินผลการเรียนรู้อและให้ผู้เรียนรู้อจักนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

5.5 กลวิธีสอน

วิธีสอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งส่วนหนึ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการ (Process) ในการให้การศึกษา (การเรียนการสอนเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน) ซึ่งผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อจะให้เรียนรู้อได้โดยสะดวก ถ้าผู้สอนรู้อจักใช้วิธีการสอน (Method of Teaching) ทีดีทีเหมาะสมแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้เรียน

- ได้รับความรู้และมีความเข้าใจในบทเรียนในวิชาการทีครูสอน
- มีทักษะ (Skill) และความชำนาญในวิธีการทีเรียนรู้อนั้น

- มีเจตคติ (Attitude) ที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้
- มีความสามารถ นำสิ่งต่าง ๆ ไปใช้ได้
- สามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้
- สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปได้

ฉะนั้น การสอน (Teaching) จึงหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่กระทำหรือส่งเสริมหรือการอำนวยความสะดวกให้บุคคลได้เจริญงอกงามขึ้นมาก โดยความหมายทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตัวเองให้ชีวิตมีความสุขดังกล่าวนั้น

สำหรับกลวิธีสอนแบบต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

5.5.1 การบรรยาย (Lecture or Speech)

วิธีการบรรยายนี้เป็นวิธีการให้ข่าวสารหรือเป็นวิธีการสอนที่รู้จักกันคืออย่างแพร่หลายและใช้กันอย่างกว้างขวาง การบรรยายเป็นการพูดเกี่ยวกับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา โดยมีบรรยายต้องจัดเรียงลำดับอย่างเหมาะสมและให้เกิดความสับสนน้อยที่สุด การใช้วัสดุ อุปกรณ์และการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและได้ผลมากกว่าวิธีสอนโดยการบรรยายอย่างเดียว

ในการบรรยายนั้นควรคำนึงถึงพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ คำนำของการบรรยายควรเป็นที่สนใจของนักเรียน เนื้อหาต้องรวบรวมนัดลำดับไว้เป็นอย่างดี และการสรุปต้องเชื่อมโยงจุดที่สำคัญทั้งหมด

ข้อแนะนำในการบรรยาย

- (1) เตรียมเรื่องที่จะพูดให้ตรงกับความมุ่งหมาย
- (2) มีศิลปะในการพูด พูดได้ชัดถ้อยชัดคำ มีวรรคตอน และน่าสนใจ
- (3) จัดเรื่องที่จะพูดเป็นตอน ๆ เมื่อจบแล้วให้ผู้เรียนซักถามข้อข้องใจเสริมความและตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบ
- (4) ใช้กระดานดำหรือโสตทัศนูปกรณ์อื่น ๆ ช่วย

ข้อดีของการบรรยาย

- (1) เป็นวิธีที่ดีที่สุดเมื่อต้องการที่จะให้เนื้อหาจำนวนมาก ๆ ในระยะเวลาจำกัดหรือใช้เวลาสั้น
- (2) ผู้บรรยายสามารถควบคุมเนื้อหาได้ถูกต้อง

- (3) ดีมากเมื่อใช้สอนกับกลุ่มใหญ่ ๆ
- (4) ผู้บรรยายสามารถกระตุ้นนักเรียนได้
- (5) การบรรยายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเนื้อหาเรื่องราวใหม่ ๆ ซึ่งเนื้อหานั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลายหรือข้อมูลนั้นมีน้อย ยากที่นักเรียนจะหา
- (6) สามารถใช้กับเทคนิคการสอนอื่น ๆ เช่น การสาธิต การอภิปราย หรือ การแสดงบทบาท

ข้อบกพร่องของการบรรยาย

- (1) ผู้บรรยายจำเป็นต้องมีทักษะในการพูด
- (2) สามารถที่จะนำไปสู่ความเบื่อหน่ายเพราะนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกจากจะฟังและจดคำบรรยาย
- (3) ถ้าผู้บรรยายมีนิสัยน้าวร่าคาญ เช่น ขยับแว่นตาบ่อย ๆ ทำเสียงพืดพาดในลำคอ ถอนหายใจบ่อย ๆ จะทำให้ผู้เรียนเบื่อและรู้สึกรำคาญ
- (4) เป็นวิธีการที่ยากในการใช้เมื่อคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน
- (5) นักเรียนจะจำได้เฉพาะที่นักเรียนได้ยินเท่านั้น นอกจากนี้นักเรียนจะจดสรุปย่อคำบรรยายได้ดี ซึ่งนักเรียนส่วนมากขาดทักษะในการจดสรุปย่อคำบรรยาย
- (6) ยากที่จะประเมินผล เพราะนักเรียนไม่มีส่วนร่วมและครูไม่รู้แน่นอนว่านักเรียนเข้าใจเนื้อหาหรือไม่

5.5.2 การบรรยายหมู่ (symposium)

การบรรยายหมู่ เป็นวิธีการบรรยายโดยใช้ผู้บรรยาย 2–5 คนร่วมกันบรรยาย ซึ่งผู้นำการบรรยายอาจแบ่งหัวข้อกันบรรยายเป็นตอน ๆ หรือช่วยกันเสริมความให้สมบูรณ์ และผู้นำการบรรยายจะช่วยสรุปใจความสำคัญ แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เรียนหรือผู้ฟังมีส่วนร่วมโดยการซักถาม แสดงความคิดเห็น และเสริมความรู้

การบรรยายหมู่พบว่ายังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ผู้ฟังไม่ค่อยมีโอกาสออกความคิดเห็น เวลาที่ให้การบรรยายค่อนข้างน้อย ทำให้การบรรยายไม่ละเอียดเท่าที่ควร วิทยากรแต่ละท่านที่เชิญมาบรรยายก็จะพูดไปตามหัวข้อที่ผู้บรรยายเตรียมมา เมื่อบรรยายจบตามกำหนดเวลาก็จะปิดการบรรยาย ดังนั้น เมื่อผู้ฟังมีข้อสงสัย มีคำถามที่จะถามวิทยากร หรือต้องการเสนอความคิดเห็นย่อยจึงไม่มีโอกาสที่จะทำได้ เพื่อที่จะแก้ไขข้อบกพร่องอันนี้ จึงได้

ดัดแปลงการบรรยายหมู่เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสเพิ่มเวลาเปิดอภิปรายช่วงท้ายให้ผู้ฟัง
ได้มีโอกาสอภิปรายอย่างเต็มที่และมีอิสระมากขึ้น จึงเรียกวิธีนี้ว่า Symposium-forum

ข้อดีของการบรรยายหมู่

- (1) เป็นเทคนิคการให้ความรู้ ข้อเท็จจริงใหม่ ๆ เป็นวิธีการให้ความรู้ข่าวสาร
ที่ดีแก่กลุ่มผู้ฟังกลุ่มใหญ่ โดยคณะวิทยากรที่เชี่ยวชาญในแง่มุมต่าง ๆ ดีกว่าอ่านในหนังสือ
- (2) ช่วยให้ผู้ฟังมีโอกาสได้วิเคราะห์ แยกแยะ ปัญหา ข้อคิด แนวความคิด
เป็นการเสนอปัญหา และการแก้ปัญหาหลายแง่มุม และเป็นการเสนอความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย
- (3) กระตุ้นความสนใจ และส่งเสริมผู้ฟังในการออกความคิดเห็น
- (4) สนับสนุนให้วิทยากรมีความรอบคอบในการเตรียมเรื่องที่จะบรรยาย

ข้อเสียของการบรรยายหมู่

- (1) ถ้าการพูดของวิทยากรไม่น่าสนใจ ไม่ได้ให้ความรู้แก่ผู้ฟัง หรือพูดใน
เรื่องที่ย่ำธรรมดาเกินไป หรือเรื่องที่ยากเกินไป เนื่องจากผู้รับผิดชอบเชิญวิทยากรที่ไม่มีความรู้
ในเรื่องที่บรรยายมาบรรยายให้ผู้ฟัง
- (2) ผู้ดำเนินการบรรยายขาดความสามารถในการดำเนินการ
- (3) เรื่องที่บรรยายไม่น่าสนใจ ใช้เวลานาน ทำให้เบื่อหน่าย
- (4) ไม่มีการวางแผนพบปะกันล่วงหน้า การบรรยายอาจพูดซ้ำซ้อน มีความ
ขัดแย้ง เข้าใจหัวข้อเรื่องผิดพลาด เกิดความสับสน ไม่สามารถขยายความหรืออธิบายให้ผู้ฟัง
เข้าใจได้ทำให้ผู้ฟังอึดอัด
- (5) การบรรยายหมู่มีลักษณะเป็นพิธีการ การบรรยายมีลักษณะเหมือน
ห้องเรียน
- (6) ถ้ามีเวลาน้อยผู้ฟังไม่มีเวลาซักถาม บางครั้งลักษณะของเรื่องที่บรรยาย
เป็นวิชาการอาจมีข้ออภิปรายกันได้น้อย

กิจกรรมย่อยที่ 7.1

1. ให้นักศึกษาบอกความแตกต่างระหว่างการบรรยายกับการบรรยายหมู่
2. ให้นักศึกษาเลือกหัวข้อบรรยายสำหรับการให้สุขศึกษามาเพียง 1 หัวข้อ
โดยระบุรายละเอียดของเนื้อหา ระยะเวลา จำนวนผู้ฟัง คุณลักษณะของ
ผู้ฟัง

5.5.3 การอภิปรายหมู่ (Panel Discussion)

การอภิปรายหมู่ เป็นวิธีการให้ความรู้โดยจัดให้ผู้พูด 4–8 คนมาร่วมกัน แสดงความคิดเห็นในหัวข้อเดียวกัน ถ้าผู้อภิปรายมีความเห็นต่างกันแล้ว จะทำให้การอภิปราย มีรสเข้มข้นยิ่งขึ้น และทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากหลาย ๆ ความคิด ช่วยพัฒนาความคิดและตั้งต้น ค้นคว้าการบรรยาย

จุดมุ่งหมายในการใช้วิธีการอภิปรายหมู่ เพื่อให้สมาชิกผู้ที่มีความสนใจใน ปัญหาเดียวกันได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้ฟังความคิดเห็น หลายทัศนะ ได้แนวคิดกว้างขวางจากผู้รู้หลายท่าน ผู้ฟังมีโอกาสได้ซักถามข้อสงสัย ได้เสนอ ความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับวิทยากร ทำให้เข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่แท้จริง ส่วนสำคัญของปัญหา บางอย่างนำไปปฏิบัติตามได้

ข้อดีของการอภิปรายหมู่

- (1) เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้รับความรู้ ความคิดเห็นหลายทัศนะจากคณะผู้เชี่ยวชาญเป็นการให้ความรู้แก่คนจำนวนมาก ในระยะเวลาอันสั้น
- (2) การอภิปรายหมู่ย่อมดึงดูดความสนใจผู้ฟัง ให้ได้เรียนรู้ได้ดีกว่าใช้ วิทยากรพูดเพียงคนเดียว
- (3) ส่งเสริมให้มีการออกความคิดเห็นแบบประชาธิปไตย กระตุ้นให้ใช้ ความคิดใช้สติปัญญา วิเคราะห์ปัญหานั้น ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ทำให้การอภิปรายปัญหามีชีวิตชีวา น่าฟังมากขึ้น
- (4) มีโอกาสได้นำข้อขัดแย้ง ข้อสงสัย มาอภิปรายร่วมกันเพื่อหาทางแก้ปัญห
- (5) การอภิปรายเป็นแบบกันเองไม่มีพิธีการ ช่วยให้มีความสบายใจเป็น กันเองมากขึ้น

ข้อเสียของการอภิปรายหมู่

- (1) ถ้าเลือกหัวข้อไม่เหมาะสมทำให้ไม่สามารถอภิปรายได้เต็มที่ ไม่สนใจ
- (2) วิธีการนี้ต้องใช้เวลาในการเตรียมตัว การเชิญวิทยากร ถ้าไม่เตรียมตัว ล่วงหน้าอย่างรอบคอบ อาจเกิดปัญหาหลายอย่าง เช่น ในการอำนวยความสะดวก การเตรียม หัวข้อเนื้อหาความรู้ การประสานงาน การอภิปรายซักถาม การดำเนินการอภิปราย และอื่น ๆ
- (3) วิทยากรแต่ละท่านต้องพยายามจำกัดเวลา ทำให้ไม่สามารถจะอภิปราย

เนื้อหาบางอย่างให้เข้าใจได้ และถ้าช่วงเวลาในการซักถามน้อยก็จะทำให้ผู้ฟังมีเวลาที่จะซักถามข้อสงสัยได้น้อยลง

(4) ถ้าวิทยากรท่านหนึ่งท่านใดพูดเกินเวลา ทำให้กระทบกระเทือนต่อเวลาอภิปรายของวิทยากรท่านอื่น ๆ ทำให้เวลาเปิดอภิปรายซักถามเหลือน้อยหรือไม่มีเวลา

(5) ผู้อภิปรายมีโอกาสพูดออกนอกเรื่องได้ง่าย หรือพูดในเรื่องที่ทราบกันดีอยู่แล้ว พูดเรื่องที่ไร้สาระ ทำให้ผู้ฟังไม่เกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมและทำให้เสียเวลา

(6) ผู้ที่พูดเก่งอาจผูกขาดการพูดแต่เพียงผู้เดียว

5.5.4 การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการกลุ่มวิธีหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการเสนอเรื่องราวของกลุ่มที่จะแสดงบทบาทสมมติหรือแสดงให้ผู้เรียนได้เข้าใจมองเห็นภาพพจน์ของพฤติกรรมของคน สภาพปัญหาสังคม มนุษย์สัมพันธ์ บทบาท แนวคิด ความขัดแย้งระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า ช่วยทำให้เกิดการเข้าใจตัวเองและคนอื่น

การแสดงบทบาทสมมติเป็นการแสดงตามธรรมชาติคล้าย ๆ กับสภาพที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงโดยไม่ต้องมีการซ้อมบทบาท ไม่มีการเขียนบท (Script) แต่มีการเตรียมบทบาทว่าใครจะแสดงออกมาแบบไหน โดยพิจารณาบทบาทให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล การแสดงใช้ช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณ 10–15 นาที เพื่อให้ผู้เรียนได้สังเกตการแสดง ได้พิจารณาวิเคราะห์ปัญหา บทบาท พฤติกรรม มนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งแล้วแต่สถานการณ์ที่สร้างขึ้นมาให้ชม การแสดงบทบาทสมมติส่วนมากใช้กับกลุ่มผู้ใหญ่

ประเภทของการแสดงบทบาทสมมติ

(1) การแสดงโดยมีการเตรียมล่วงหน้า ประเภทนี้ผู้แสดงสามารถซ้อมบทล่วงหน้าสามารถปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้

(2) การแสดงทันทีทันใด ไม่มีการเตรียมตัวล่วงหน้า สำหรับประเภทนี้ผู้แสดงจะแสดงบทบาทตามที่ได้รับมอบหมาย ใส่ความรู้สึก และแสดงความรู้สึก ทำทาง คำพูด ออกมาจากความรู้สึกนึกคิด ตามสภาพความเป็นจริงโดยไม่ต้องมีการซ้อมบทล่วงหน้า

(3) การแสดงแบบมีการควบคุม ผู้สอน ผู้คุม หรือผู้อำนวยการแสดงจะเป็นผู้กำหนดเค้าโครง จุดหมายของการแสดง

ขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ

- (1) กำหนดปัญหาที่ต้องการแสดง ในการกำหนดปัญหานี้ควรพิจารณาว่าตัวผู้ชมชมแล้วได้อะไรจากการแสดงครั้งนี้
- (2) กำหนดสภาพการณ์ของปัญหา เป็นปัญหาที่น่าสนใจแสดงแล้วได้แนวคิดไม่กระทบกระเทือนถึงใคร หรือสถาบันอะไร เรื่องที่กำหนดแสดงไม่ควรเป็นเรื่องที่ยุกยักซับซ้อนเกินไป
- (3) การเลือกตัวผู้แสดง สัมผัสใจ มีบุคลิกเหมาะสม และผู้แสดงคนเดียวควรมีเพียงบทบาทเดียว
- (4) การแสดงต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย ไม่ใช่เป็นการเอาใจผู้ชมโดยแสดงผิดจุดมุ่งหมาย และไม่ควรใช้เวลาในการแสดงนานเกินไป
- (5) การยุติการแสดง เมื่อผู้เรียนมองเห็นสภาพของปัญหาควรยุติการแสดงทันที ซึ่งผู้ชมหรือผู้เรียนอาจมองเห็นสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน
- (6) การอภิปรายและการวิเคราะห์หลังการแสดง หลังจากยุติการแสดงอาจเตรียมคำถามหรือปัญหาเพื่อที่จะได้อภิปรายร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้สอนอาจสรุปแนวคิดอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความคิดได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อดีของการแสดงบทบาทสมมติ

- (1) เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่สร้างสถานการณ์ ต้องคิดแก้ปัญหาเกี่ยวกับคนโดยเฉพาะผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับคน
- (2) ช่วยทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าใจตัวเองและผู้อื่นดีขึ้น มีโอกาสได้สวมบทบาทของคนอื่นทำให้เข้าใจดีขึ้น
- (3) ช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์เหตุการณ์ ปัญหา การแก้ปัญหาโดยไม่ใช้อารมณ์หรือยึดตัวเองเป็นหลัก
- (4) การแสดงบทบาทสมมติอาจนำไปใช้กับกลุ่มอื่นในวิชาชีพต่าง ๆ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับผู้ชม
- (5) เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและเป็นผู้มีการสังเกตที่ดี

ข้อจำกัดของการแสดงบทบาทสมมติ

- (1) สภาพปัญหาที่นำมาแสดงต้องง่ายต่อการเข้าใจ ปัญหาที่ยุกยักซับซ้อนไม่สามารถนำมาแสดงได้

(2) การแสดงบทบาทสมมติจะไม่ได้ผลถ้าคำตอบที่ได้จากการแสดงมีเพียงคำตอบเดียว

(3) ผู้แสดงอาจจะขี้อายไม่กล้าแสดงออก ทำให้สวมบทบาทในการแสดงไม่ได้เต็มที่

(4) ไม่ควรนำวิธีนี้มาแสดงเพื่อความสนุกสนาน ตลกขบขัน เพราะผู้เรียนจะสนุกสนานเสียเวลากับสิ่งเหล่านี้ ผู้เรียนจะไม่เกิดการเรียนรู้

(5) บางคนอาจจะมีความรู้สึกว่าเป็นการแสดงแบบสมมติไม่ใช่เรื่องจริง จึงแสดงแบบไม่จริงจัง มีความรู้สึกเป็นเรื่องตลกขบขัน บางคนอาจไม่เห็นด้วยกับการแสดงบทบาทสมมติ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติ

(1) ผู้แสดงถ้ามีการเรียกชื่อควรใช้ชื่อสมมติ

(2) การนำวิธีการแสดงบทบาทสมมติมาใช้กับกระบวนการศึกษาจะต้องใช้ด้วยความถูกต้อง คำนึงถึงความสัมพันธ์ตามขั้นตอน

(3) ในการประเมินผลวิเคราะห์การแสดง เมื่อจะกล่าวอ้างถึงผู้แสดง ต้องใช้ชื่อสมมติเสมอ

กิจกรรมย่อยที่ 7.2

ให้นักศึกษาเสนอปัญหาทางสุขภาพขึ้นมา 1 ปัญหา เน้นว่าควรเป็นปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ แล้วให้จัดการแสดงบทบาทสมมติ โดยใช้วิธีเขียนอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ มาให้เข้าใจ

5.5.5 การประชุมกลุ่มหรือการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

การอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการที่นำมาใช้อย่างมากในการให้สุขศึกษากับประชาชนในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ การอภิปรายกลุ่มเป็นวิธีการที่ดีวิธีหนึ่ง สามารถฝึกฝนให้ผู้เรียนได้ปรับตัวเข้ากับคนอื่น ๆ เข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ฝึกฝนการสะท้อนความคิดในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน งานบางอย่างไม่สามารถทำตามลำดับได้ หรือทำได้แต่ไม่ได้ผลดี แต่จะได้รับความสำเร็จถ้าทำโดยกลุ่ม ซึ่งเป็นการใช้เวลาอย่างฉลาดและมีคุณค่า

การอภิปรายกลุ่มเหมาะสำหรับสมาชิกจำนวนน้อย ประมาณ 10–12 คน ถ้าสมาชิกจำนวนมาก ทำให้ไม่มีโอกาสได้อภิปรายได้เต็มที่ สมาชิกมากเกินไปอาจจะทำให้เกิดการผูกขาดการพูด สมาชิกอาจจะแบ่งแยกเป็นกลุ่มย่อย ความคิดเห็นแตกแยกกัน

การอภิปรายกลุ่มที่นำมาใช้ในงานสุขศึกษา พบว่าได้ผลดีเป็นที่นิยมกันมาก สามารถใช้กับกลุ่มเป้าหมายทุกระดับการศึกษา ทุกระดับอายุ เพราะเป็นการอภิปรายที่ไม่ได้นำไปสู่การหาคำตอบที่ตายตัว หรือคำตอบที่แน่นอน การประชุมกลุ่มช่วยให้สมาชิกได้ใช้ความคิดพิจารณาการไตร่ตรองอย่างรอบคอบทุกแง่ทุกมุมในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความเหมาะสม อิทธิพลของกลุ่มมีส่วนช่วยให้สมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ การตัดสินใจด้วยการยอมรับ สัมผัส ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่ถาวร

สิ่งที่กลุ่มควรพิจารณา

(1) บรรยากาศในการอภิปรายกลุ่มเป็นกันเอง มีการสนับสนุนให้กำลังใจซึ่งกันและกัน สมาชิกรู้สึกอบอุ่นใจ

(2) สมาชิกต่างก็มีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม

(3) สมาชิกในกลุ่มต่างก็มีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกัน

(4) สมาชิกเข้าใจถึงงานที่ร่วมกันทำ วิธีดำเนินการ การประเมินผล และการเสนอผลงาน

(5) พยายามให้เกียรติในความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคนที่ร่วมมือกันทำงาน

การอภิปรายกลุ่มช่วยสร้างคุณค่าแก่สมาชิกกลุ่ม

(1) เกิดทักษะในการสะท้อนความคิด การคิดอย่างไตร่ตรองค้นคว้าหาเหตุผลในการประชุมออกความคิดเห็น สมาชิกในกลุ่มต่างก็จะร่วมพิจารณาความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

(2) เกิดเจตคติที่ดีต่อสมาชิกกลุ่ม มีจิตใจกว้างขวาง เปิดเผย จริงใจ รู้จักใช้การสะท้อนกลับให้กลุ่มได้สร้างสรรค์ในทางที่ดี

(3) เกิดนิสัยในการเตรียมตัว ขวนขวายหาความรู้ให้พร้อมในปัญหาที่จะต้องอภิปรายซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่ตัวเองและกลุ่ม

(4) เกิดทักษะในการอภิปรายและการเสนอความคิดเห็นในกลุ่มตามแบบสังคมประชาธิปไตย

- (5) เกิดคุณค่าในการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น
- การมีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น
 - การร่วมกันพิจารณาตัดสินใจ
 - การรู้จักพิจารณาวิจารณ์ตัวเอง
 - การให้ความร่วมมือแก่สมาชิกในกลุ่ม
 - การให้ความเคารพในความเชื่อและความคิดเห็นของผู้อื่น
 - การฝึกให้เกิดความกล้าเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น
 - การฝึกทักษะในการพูดการสื่อสารกับคนอื่น

5.5.6 ศึกษาโดยวิธีใช้กรณีเรื่อง (Case Method)

การให้ศึกษาโดยวิธีใช้กรณีเรื่อง วิธีนี้ผู้สอนจะให้เรื่องที่จะเรียนหรือโจทย์หรือกรณีเรื่องให้ผู้เรียนก่อน เพื่อให้ผู้เรียนไปศึกษาเป็นกลุ่มหรือเดี่ยว รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อย่างละเอียด โดยอาจจะให้เขียนรายการวิธีการแก้ไขปัญหา หรือการเตรียมการสำหรับอนาคตเกี่ยวกับเรื่องนั้น เพื่อนำมาหาข้อสรุป เป็นต้น

5.5.7 การสาธิต (Demonstration)

การสาธิต คือ การเตรียมการเสนอกิจกรรม กระบวนการ การดำเนินการบางอย่างล่วงหน้าอย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติควบคู่ไปกับการอธิบายทุกขั้นตอน การตั้งคำถาม การย้ำถึงขั้นตอนที่สำคัญที่ต้องเข้าใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติตามได้ถูกต้อง

ขั้นตอนการดำเนินการสาธิต

(1) การเตรียมการสาธิต ต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ เช่น ผู้สอนหรือผู้สาธิตต้องมีความชำนาญ ทำได้ถูกต้อง รักษาเวลาได้ตามที่กำหนด ระบุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสาธิตครั้งนั้น ๆ ต้องเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ บุคคลไว้ให้พร้อม มีการทดสอบเครื่องมือ มีการจัดเตรียมสถานที่ จัดเตรียมผู้ช่วยสาธิต เตรียมผู้เรียน กำหนดช่วงเวลาของการสาธิต จัดเตรียมแบบประเมินผลการสาธิต ฯลฯ

(2) ระหว่างการสาธิต ต้องแสดงให้เห็นถูกต้องตามเทคนิควิธีการ พยายามพูดให้เสียงดังฟังชัด อธิบายโดยใช้เหตุผลประกอบตามขั้นตอน การแสดงการสาธิตต้องแนบเนียน คล่องแคล่ว ได้รับความสนใจ ตื่นเต้น มีชีวิตชีวา ไม่น่าเบื่อหน่าย

(3) หลังการสาธิต ควรมีการประเมินผลทั้งประเมินผู้สาธิตและประเมินผลผู้เรียน

ข้อดีของการสาธิต

- (1) มีประโยชน์สำหรับการเรียนในด้านปฏิบัติ เป็นการลดปัญหาการลองผิดลองถูก ตลอดจนหลีกเลี่ยงการเข้าใจผิดในการปฏิบัติบางอย่าง
- (2) เป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นของจริง ได้เห็นการปฏิบัติมุงที่คุณภาพทำให้เกิดความเชื่ออย่างสนิทใจและจำได้
- (3) เป็นวิธีสอนที่ดึงดูดความสนใจมากกว่าวิธีหนึ่ง
- (4) ช่วยประหยัดเวลาในการสอนในการอธิบาย
- (5) ผู้เรียนสามารถประเมินผลตัวเองได้

ข้อเสียของการสาธิต

- (1) ถ้าผู้สาธิตไม่มีความรู้ความเข้าใจในจุดมุ่งหมาย เทคนิควิธีการ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนได้ หรือถ้าไม่มีการเตรียมล่วงหน้า จะทำให้เกิดความขลุกขลัก การสาธิตจะดำเนินไปโดยไม่ติดต่อกัน ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย เสียเวลา ไม่เกิดประโยชน์
- (2) ถ้าเนื้อหายุ่งยากไม่เหมาะกับการสาธิตซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรมมากหรือมีขั้นตอนละเอียดอ่อนเกินไป
- (3) การสาธิตมีความยุ่งยากในการจัดเตรียมอุปกรณ์
- (4) ถ้าจำนวนผู้เรียนกลุ่มใหญ่เกินไป ทำให้มองเห็นและได้ยินการสาธิตไม่ทั่วถึงในด้านการฝึกทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง

5.5.8 การแสดงนิทรรศการ (Exhibition)

การแสดงนิทรรศการวิธีนี้เป็นการสอนโดยวิธีการนำวัสดุสิ่งของมาจัดเป็นหมวดหมู่ มีการบรรยายประกอบเพื่อให้ผู้ดูได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สัมผัสจับต้องเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อุปกรณ์ที่ใช้จัดนิทรรศการอาจประกอบด้วย เอกสารภาพโฆษณา แผนที่ หุ่นจำลอง รูปถ่าย ภาพเขียน ภาพวาด สไลด์ ภาพยนตร์ของจริง ฯลฯ

5.5.9 การประชุมปฏิบัติการ (Workshop)

การประชุมปฏิบัติการเป็นการประชุมของผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน และมีปัญหาคล้าย ๆ กัน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น เรียนรู้จากประสบการณ์ หรือลงมือปฏิบัติงานจริง ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่มีร่วมกันนั้นโดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรคอยช่วยเหลือ

การประชุมปฏิบัติการจะมีผู้เข้าร่วมประชุมมากกว่าการประชุมแบบอื่น และสิ่งสำคัญคือต้องให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม สมาชิกควรมีโอกาสเลือกวัตถุประสงค์ เลือก

ปัญหาในการที่จะทำงานเป็นกลุ่มก่อนที่จะเริ่มประชุมปฏิบัติการด้วย การประชุมปฏิบัติการที่จัดระยะสั้น ๆ เพียง 3-4 วัน เรียกว่า Mini-workshop

5.5.10 การศึกษานอกสถานที่ (Field Trips)

การศึกษานอกสถานที่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการให้ประสบการณ์ที่ตีวิธีหนึ่ง การศึกษานอกสถานที่ถือว่าการเรียนรู้โดยใช้การสังเกต การได้พบเห็น ได้สัมผัสผ่านซักถามข้อข้องใจ การบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ ปัจจุบัน การศึกษานอกสถานที่นำมาใช้ประกอบในการจัดการฝึกอบรม โดยการพาไปชมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่อบรม

จากกลวิธีสอนที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างมาเพียง 10 ตัวอย่างนั้น สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานสุศึกษาในชนบทได้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรมีความชำนาญ มีความรู้ รู้จักวิธีการประยุกต์ใช้กลวิธีสอนต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชน

อาจารย์ธนะปะนิย์ นาคทรพร เคยเสนอแนะวิธีสอนทั่วไปที่ประมวลไว้ 10 วิธี โดยหาคำสั้น ๆ มาเรียกวิธีสอนเหล่านั้น ให้มีเสียงสัมผัสคล้องจองกันดังต่อไปนี้ คือ

1. *ประสาทสัมผัส* วิธีนี้เป็นการยืนยันว่า ประสาทสัมผัสมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้จากครูไปยังศิษย์ เข้าหลักการสื่อความหมายหรือการติดต่อสื่อสาร (Communication) โดยใช้ช่องส่ง (Chanel) หลาย ๆ ทาง ได้แก่ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางสัมผัส เชื่อกันว่า ในการสอนถ้าได้ใช้ประสาทสัมผัสหลาย ๆ อย่างเข้าช่วยก็จะทำให้นักเรียนเข้าใจ ความรู้ที่ยาก ๆ ได้แจ่มแจ้งดีกว่าสอนเพียงด้วยการพูดให้ฟังหรือให้อ่านด้วยตาเท่านั้น การใช้ อุปกรณ์โสตทัศนศึกษาต่าง ๆ ก็จัดอยู่ในวิธีนี้

2. *ฝึกหัดทักษะ* วิชาใดเป็นวิชาทักษะ ก็ต้องฝึกทักษะในวิชานั้นจนเกิดความชำนาญ เช่น คณิตศาสตร์ก็ต้องใช้ทักษะในการคิดคำนวณ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ก็ต้องใช้ทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน ศิลปปฏิบัติ ก็ต้องใช้ทักษะทางการปฏิบัติและใช้กล้ามเนื้อต่าง ๆ วิธีสอนวิชาทักษะก็คือ ต้องฝึกมาก ๆ และฝึกให้ถูกวิธีจนกว่าจะใช้การได้ดี

3. *อธิบาย-อภิปราย* วิธีอธิบายนี้ เป็นวิธีที่ครูใช้กันตลอดมา และบางที่อาจจะใช้มากเกินไปเสียด้วยซ้ำ คือ ตลอดชั่วโมงครูจะพูดเสียคนเดียวโดยนักเรียนไม่มีส่วนร่วมอะไรเลย นอกจากใช้ทักษะฟังเรื่อยไป แต่ถึงกระนั้น การอธิบายก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นต้องทำอยู่ เพียงแต่อาจแทรกวิธีอื่น ๆ เข้าไปด้วย เช่น วิธีอภิปราย ก็จะทำให้การสอนได้ผลดียิ่งขึ้น การนำอภิปรายในชั้นโดยครูตั้งคำถามให้นักเรียนคิดหาคำตอบและเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นให้

มากที่สุดเป็นวิธีสอนที่ดี เพราะจะทำให้เด็กรู้จักคิด รู้จักใช้ความสังเกตและเปรียบเทียบ ทั้งรู้จักความรู้ด้วยตนเองอีกด้วย และทำให้เด็กตื่นตาตื่นใจอยู่ตลอดเวลา ไม่เบื่อหน่ายเหมือนการที่ต้องนั่งฟังอยู่อย่างเดียว

4. *บรรยาย—สาธิต* วิธีนี้พุดง่าย ๆ ก็คือ พูดยังฟังและทำให้อู ในภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า Lecture-Demonstration อาจใช้ในการสอนวิชาต่าง ๆ ได้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ ครูอาจอธิบายทฤษฎีให้เด็กเข้าใจเสียก่อน แล้วจึงสาธิตการทดลองบางอย่างให้เด็กดู ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้น หลังจากนั้นก็ควรให้เด็กมีโอกาสทดลองทำเองด้วยก็จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนนั้น ๆ ดีขึ้น

5. *วิชาสัมพันธ์* วิธีนี้เป็นการนำเอาความรู้ในวิชาต่าง ๆ มาสอนให้สัมพันธ์กัน เช่น ครูสอนวิชาสังคมศึกษา ตั้งปัญหาให้นักเรียนไปค้นคว้ามาในเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ของจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง นักเรียนก็ต้องใช้ทักษะทางภาษาไทยในการอ่านและเขียนรายงานการค้นคว้านั้นมา พร้อมกับมีภาพหรือแผนภูมิประกอบ อย่างนี้ก็เท่ากับเป็นการสอนวิชาสังคมศึกษาสัมพันธ์กับภาษาไทย และอาจดึงเอาศิลปะศึกษาเข้ามาผสมผสานด้วยก็ได้ เช่น ให้ฝึกร้องเพลงและพ็อนรำพื้นเมืองของจังหวัดนั้น ๆ ไปด้วย วิชาวิทยาศาสตร์ก็อาจสอนให้สัมพันธ์กับคณิตศาสตร์และสังคมศึกษาได้ การสอนด้วยวิธีนี้จะทำให้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรและวิชาต่าง ๆ เหล่านั้น ต่างก็มีส่วนส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วย เพียงแต่มีวิธีนำเข้าสู่บทเรียน (Approach) แตกต่างกันไปเท่านั้น

6. *แก้ปัญหา* วิธีนี้ตรงกับที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Problem-Solving Method) ผู้ที่คิดวิธีสอนแบบนี้ขึ้นก็คงมีเหตุผลว่า ชีวิตมนุษย์เราจะต้องประสบปัญหาอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น โรงเรียนควรจะได้ช่วยเตรียมเด็กให้รู้จักแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองโดยวิธีการวิทยาศาสตร์ ถ้านักเรียนได้รับการฝึกฝนให้รู้จักแก้ปัญหาให้ถูกวิธีอยู่เสมอ ๆ แล้วก็จะสามารถตัดสินใจได้ดีในเมื่อประสบปัญหาในชีวิตหลังจากที่จบไปจากโรงเรียนแล้ว

7. *ค้นคว้า—แสดง* วิธีนี้คือการนำเอาความคิดเรื่องการวิจัยเข้ามาใช้เป็นวิธีสอน โดยฝึกให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือในห้องสมุด สัมภาษณ์ผู้รู้ และผู้มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ไปทัศนศึกษาตามแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ฯลฯ เมื่อค้นคว้าความรู้มาได้แล้วก็อาจแสดงความรู้นั้นโดยเขียนรายงานหรือบรรยายประกอบรายงาน หรือจัดนิทรรศการแสดงผลงานก็ได้ วิธีนี้อาจใช้ได้กับนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม แล้วแต่กรณี

8. *แบ่งงานกลุ่ม* วิธีนี้อาจทำให้สัมพันธ์กับวิธีสอนในข้อ 6 และ 7 ก็ได้ การสอนโดยแบ่งนักเรียนให้ทำงานเป็นกลุ่มเช่นนี้ ให้ประโยชน์ในด้านการฝึกอบรมให้เด็กรู้จักทำงานร่วมกับหมู่คณะ เป็นการฝึกวิธีการประชาธิปไตย ให้รู้จักเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามได้เมื่อถึงเวลาจะต้องทำหน้าที่นั้น ๆ ทั้งฝึกในด้านความรับผิดชอบที่จะต้องให้งานเสร็จทันเวลาอีกด้วย

9. *ชุมนุมนิยม* การสอนในชั้นเป็นการสอนอย่างที่ทำให้เด็กรู้ตัว แต่การจัดเป็นกิจกรรมของชุมนุมนี้เข้าลักษณะวิธีสอนชนิดไม่让孩子รู้ตัว เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากการปฏิบัติหรือการทำกิจกรรม เด็กได้มีโอกาสหาประสบการณ์อันมีคุณค่าทางการศึกษาเพิ่มเติมให้มากขึ้นกว่าที่เรียนอยู่ในชั้นเรียน นอกจากนั้น เด็กยังมีโอกาสพัฒนาบุคลิกภาพของตนได้อีกด้วย เพราะเมื่อเข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มเขาก็จะต้องพยายามปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อน ๆ สิ่งใดเป็นข้อบกพร่องก็จะต้องรู้จักแก้ไขตัวเอง การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคมของเด็กแต่ละคน

10. *อบรมจิตใจ* วิธีนี้มุ่งผลทางจริยศึกษา โดยสอดแทรกวิธีสอนเพื่ออบรมจิตใจไว้ใน การสอนวิชาต่าง ๆ ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้มีศิลปะในการสอนจึงจะสามารถทำให้นักเรียนเข้าใจ ซาบซึ้งในค่านิยม (Value) ต่าง ๆ ได้ การอบรมจิตใจนี้อาจแทรกอยู่ในการเรียนคณิตศาสตร์ ถ้าเราสอนให้เด็กซื้อสัตย์สุจริต ไม่ลอกเลขการบ้านของเพื่อน อาจแทรกอยู่ในวิชาวิทยาศาสตร์—ถ้าเราให้เด็กทำอะไรอย่างมีเหตุผล และให้รู้จักอดทนคอยผลของการทำการทดลองต่าง ๆ อาจแทรกอยู่ในวิชาพลานามัย—ถ้าเราสอนให้รู้จักมีน้ำใจเป็นนักกีฬาและรู้จักค่าของความสามัคคี ฯลฯ รวมความว่าเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธิศึกษา พลศึกษา และจริยศึกษาอย่างสนิทสนมกลมกลืนกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดลักษณะนิสัยอันดีงามขึ้นในตัวเด็กควบคู่ไปกับการเรียนวิชาต่าง ๆ

5.8 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอนจะต้องเตรียมดังนี้

(1) เตรียมตัวผู้สอน

(1.1) พิจารณาว่าตัวเองขาดความรู้อะไรบ้างในเรื่องที่จะสอน ควรจะค้นคว้าเพิ่มเติมในด้านใด

(1.2) เตรียมการสอนโดยเขียนแผนการสอนไว้

(1.3) เตรียมและตรวจเครื่องมือ เครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ที่จะนำมาช่วยประกอบ การสอนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน และฝึกใช้ให้คล่องแคล่ว

(2) เตรียมเรื่องที่จะสอน

- (2.1) วางจุดมุ่งหมายทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะเรื่องให้แน่นอน
- (2.2) นึกถึงหรือคาดการณ์ถึงปัญหาที่จะตามมาขณะสอน
- (2.3) คำนึงถึงความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน
- (2.4) นึกถึงแหล่งประโยชน์ที่จะนำมาช่วยสอน
- (2.5) จัดเตรียมกิจกรรมตามบทเรียนหรือเรื่องที่จะสอนว่าตอนไหนควรจะมี

กิจกรรมอะไร

(3) เตรียมสถานที่และสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านวัตถุ สิ่งของ และบุคคล มีความสำคัญในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น

- (3.1) สถานที่ แสงสว่าง อุณหภูมิ การถ่ายเทอากาศ เสียง ฯ
- (3.2) บรรยากาศซึ่งไว้วางใจซึ่งกันและกัน
- (3.3) บรรยากาศที่เอื้ออำนวยในการเรียน สนุกสนานมีสาระและไม่น่าเบื่อ

5.7 การดำเนินการสอน

(1) ควรมีหลักในการสอน ดังนี้

- (1.1) สอนให้เรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ตรง
- (1.2) สอนโดยคำนึงถึงธรรมชาติของบุคคลในวัยต่าง ๆ และคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล (Individual Differences)
- (1.3) ดัดแปลงการสอนให้เหมาะสมกับความเจริญงอกงามของนักเรียน เปิดโอกาสให้เจริญงอกงามโดยเต็มที่
- (1.4) สอนให้ได้รับความรู้-ทักษะ-เจตคติ-กิจนิสัยและมีความประพฤติดี
- (1.5) สอนให้เกิดความสนใจ เกิดความพอใจ และมีความตั้งใจ
- (1.6) สอนให้รู้จุดมุ่งหมายของการเรียนและการนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้
- (1.7) สอนให้มีส่วนร่วมในการเรียน การแสดงความคิดเห็น การแก้ไขปัญหา และการร่วมวัดผลด้วย
- (1.8) สอนโดยมีการเตรียมการสอนอย่างดี
- (1.9) สอนโดยใช้อุปกรณ์และเครื่องช่วยในการสอน โดยเฉพาะอุปกรณ์ทางโสตทัศนวัสดุ (Audio-Visual Materials)
- (1.10) สอนโดยเริ่มต้นและกำหนดขึ้นจากปัญหา
- (1.11) สอนโดยวิธีแนะและยั่วให้ใช้ความสังเกต พิจารณาและหาเหตุผล

- (1.12) สอนจากสิ่งที่ย้ายไปหาสิ่งที่ยาก
- (1.13) สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม)
- (1.14) สอนให้ได้เห็นจริงเห็นจังและเข้าใจบทเรียนอย่างแจ่มแจ้ง
- (1.15) สอนโดยแบ่งกลุ่มนักเรียน (Grouping) ตามความสามารถ ความสนใจ

และความพอใจ

- (1.16) สอนตามหลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (The Scientific Method)
- (1.17) สอนตามระเบียบแห่งกฎการเรียนรู้ของเด็ก
- (1.18) สอนให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking)
- (1.19) สอนโดยให้รู้จักวัดและประเมินผลด้วยตนเอง

(2) มีเทคนิคจูงใจให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนหรือนำเข้าสู่บทเรียน โดย

- (2.1) ใช้เทคนิคที่เริ่มต้นด้วยปัญหา
- (2.2) ใช้เทคนิคที่เริ่มต้นด้วยการอภิปราย
- (2.3) ใช้เทคนิคที่เริ่มต้นด้วยการฝึกฝน ฝึกปฏิบัติ
- (2.4) ใช้เทคนิคที่เริ่มต้นด้วยการให้ผู้เรียนทำ เช่น ให้ทำแบบทดสอบก่อนสอน
- (2.5) ใช้การถาม-ตอบ
- (2.6) ใช้อุปกรณ์การสอนหรือใช้การแสดงบทบาทสมมติหรือเกมมาช่วย
- (2.7) บอกวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการเรียน

(3) หาวิธีให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยการทำเอง จัดประสบการณ์ให้เหมือนชีวิตจริง มีความยากง่ายเหมาะกับวัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคลของผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมให้มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนและส่งเสริมความคิดแบบประชาธิปไตย

(4) ต้องสอนให้ต่อเนื่องกับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ และสอนให้ครบตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมหรือวัตถุประสงค์เฉพาะของแต่ละกิจกรรมของงาน

5.8 ผู้สอนที่ประสบผลสำเร็จ

การที่จะเป็นผู้สอนที่ประสบผลสำเร็จนั้น นอกจากจะต้องศึกษาค้นคว้าให้เป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวาง มีความสามารถในการถ่ายทอดบุคลิกลักษณะที่น่านับถือ ใช้ภาษาได้ถูกต้อง มีไหวพริบในการสอน และสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ ได้แล้ว ยังต้อง

(1) มีอารมณ์ขัน ผู้สอนที่มีอารมณ์ขัน และรู้จักสร้างประสบการณ์ที่เฉียบแหลม มีประโยชน์มาก เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนไม่เครียดจนเกินไป และมีบรรยากาศเป็นกันเอง ผู้สอน

ที่ดีจะต้องมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสขณะสอน และเมื่อผู้เรียนตอบคำถามหรือข้อคิดเห็นที่ซับซ้อน ผู้สอนควรมีอารมณ์ร่วมด้วย

(2) มีความสำนึกในความรับผิดชอบ ผู้สอนจะต้องมีความสำนึกว่า การที่ผู้เรียน จะได้รับความรู้หรือเกิดการเรียนรู้หรือไม่นั้นเป็นความรับผิดชอบของผู้สอนแต่ผู้เดียว

(3) มีความกระตือรือร้นแต่ไม่ลุกลี้ลุกน ผู้สอนที่มีความกระตือรือร้นหรือรักที่จะ สอน จะเป็นผู้สอนที่สอนได้อย่างมีชีวิตชีวา ผู้สอนทุกคนเปรียบเสมือนพนักงานเดินตลาด ต่างกัน ที่ผู้สอนขายความคิด ถ้าพนักงานเดินตลาดไม่มีความอยากขายของก็จะเชิญชวนให้คนซื้อของ ไม่ได้ ฉะนั้นใครก็ตาม ผู้สอนก็เช่นเดียวกัน

(4) มีความยืดหยุ่น บุคคลและสถานการณ์รอบ ๆ ตัวเราเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วิธีการสอนก็ต้องยืดหยุ่นไปตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมด้วย

(5) ใช้สื่อทัศนูปกรณ์ การใช้สื่อทัศนูปกรณ์จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเร็วและง่ายขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและสนใจสูงกว่าไม่ใช้อุปกรณ์

(6) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม วิธีการทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมีหลายวิธี เช่น

(6.1) สร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้ทดลอง การให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ต้องตามด้วยการปฏิบัติ

(6.2) ให้จดบันทึก เพราะเมื่อผู้เรียนจดบันทึก ผู้เรียนจะต้องคิดตามว่าผู้สอน ได้พูดอะไรไว้ ความสนใจของผู้เรียนจะมุ่งอยู่เฉพาะเรื่องนั้น

(6.3) ให้ถามปัญหา การให้ถามปัญหาเป็นการช่วยกระตุ้นกิจกรรมทางสมอง ของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนสนใจได้นาน

(6.4) ให้ผู้เรียนได้พูด คือ การให้โอกาสผู้เรียนได้ตอบคำถาม ได้แสดงความคิดเห็น ได้แนะนำผู้อื่น วิธีนี้จะทำให้การทำงานของกลุ่มก้าวหน้าขึ้น

6. สรุป

วิธีการให้สุศึกษาสำหรับประชาชนโดยเฉพาะประชาชนในชนบทนั้น ผู้เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานที่ดีเสียก่อน จึงจะทำให้ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ ที่ถาวร ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานประการแรก คือ การสื่อความหมายซึ่งกันและกัน ในการ สื่อความหมาย ถ้าผู้ส่งและผู้รับไม่เข้าใจตรงกัน ซึ่งอาจจะมีปัจจัยหลายสิ่งหลายประการเป็น ตัวแปร ทำให้ไม่เกิดประโยชน์ในการสื่อความหมายในครั้งนั้น สำหรับการจัดกลุ่มประชาชน

ที่จะให้สุศึกษาก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องควรจัดกลุ่มประชาชนซึ่งอาจจะแบ่งออกเป็นกลุ่มที่มีคุณลักษณะแตกต่างกันตามเนื้อเรื่องที่จะให้สุศึกษา สำหรับขอบเขตและเนื้อเรื่องสุศึกษานั้น เป็นความรู้ความเข้าใจที่จะทำให้งานสุศึกษาประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น สิ่งที่สำคัญสำหรับนักสุศึกษาก็คือ หลักการสอนหรือกลวิธีสอน เจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีเทคนิคและกลวิธีที่จะทำให้อุ้รับหรือประชาชนกลุ่มเป้าหมายเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุภาพอย่างถาวร

จะเห็นได้ว่า วิธีการให้สุศึกษาสำหรับประชาชนนั้นเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย นับตั้งแต่ผู้ที่กำหนดนโยบาย จนถึงผู้ที่ปฏิบัติงาน ทั้งนี้เป้าประสงค์หลักก็คือ การมีสุภาพดีถ้วนหน้าของประชาชน ในขณะที่เดียวกัน ตัวผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการให้สุศึกษา อาจทำให้เสียเวลา เสียแรงงานโดยใช่เหตุ และคงไม่ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแน่ถ้าผู้เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานนั้น

สำหรับหลักการสอนหรือกลวิธีสอนซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือทางสมองที่สำคัญของนักสุศึกษานั้น ผู้เขียนได้นำเสนออย่างคร่าว ๆ เพียงไม่กี่รูปแบบ นักสุศึกษาที่ดีจำเป็นต้องรู้หลักและกลวิธีสอน รู้เทคนิคต่าง ๆ ให้มากกว่านี้ ส่วนประกอบอื่น ๆ ของนักสุศึกษาที่ดี คือ บุคลิกลักษณะ รวมทั้งพฤติกรรมสุภาพของนักสุศึกษา การบอกให้อุ้คนอื่นเอาเยี่ยงตนแต่อย่าเอาอย่างตนนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติสำหรับนักสุศึกษาที่ดี

7. คำถามและกิจกรรมประกอบท้ายบท

1. วิธีการให้สุขศึกษาในชนบทมีความสำคัญอย่างไร จงอธิบายพร้อมให้แนวคิดเป็นเหตุผลประกอบมาให้เข้าใจ
2. กระบวนการในการสื่อความหมายนั้นเกี่ยวข้องกับสิ่งใดบ้าง
3. ทำไมในการให้สุขศึกษาจึงจำเป็นต้องแบ่งกลุ่มประชาชนออกเป็นกลุ่ม ๆ ด้วย และนักศึกษาามีวิธีการแบ่งกลุ่มประชาชนอย่างไร ถ้าสมมติจะให้สุขศึกษาเรื่องอาหารสำหรับหญิงมีครรภ์และหญิงให้นมบุตร
4. จากเนื้อเรื่องสุขศึกษาในข้อ 3 ให้นักศึกษาเสนอวิธีการสอนหรือวิธีการให้สุขศึกษา มาโดยละเอียด โดยการกำหนดกลุ่มประชากร กำหนดเวลาในการให้สุขศึกษา กำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดเนื้อหา กำหนดกลวิธีการสอนหรือกิจกรรม กำหนดการใช้อุปกรณ์ และกำหนดการประเมินผล
5. เนื้อเรื่องสุขศึกษาเกี่ยวข้องกับสิ่งใดบ้าง มีขอบเขตมากน้อยอย่างไร ให้นักศึกษายกตัวอย่างประกอบอย่างคร่าว ๆ